

- «Уникнення» – орієнтує поведінку людини на відновлення емоційного благополуччя за рахунок спроб уникнути будь-якої взаємодії з існуючою проблемою. Вона дозволяє особистості зменшити емоційну напругу до зміни самої ситуації.

Отже, початок сімейного життя супроводжується адаптаційною кризою, що передбачає велику кількість проблем, які стоять перед подружжям. Задля того, щоб дана криза мала менш травматичні результати, ми використовуємо копінги, що допомагає подолати стресову ситуацію. Копінг-стратегія – це відповідь людини на стресову ситуацію, що слугує задля максимального зниження стресогенного впливу ситуації на особистість та повернення її до нормального функціонування. Існують такі базисні копінг стратегії: «розв'язання проблем», «пошук соціальної підтримки» та «уникнення». Кожна людина відповідно до своїх особистісних характеристик вибирає свою стратегію поведінки.

Список використаних джерел

1. Вдовиченко А. В. Особливості копінг-поведінки особистості у життєвих та професійних ситуаціях. / / А. В. Вдовиченко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер.: Психологічні науки. - 2013. - Вип. 114. - С. 17-20.
2. Корсун С. І. Копінг-стратегії як складові копінг-поведінки особистості [Електронний ресурс] / С. І. Корсун, Т. А. Ткачук. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.myslencedrevo.com.ua/uk/Sci/Philosophy/PsychologyTax/2/3/1.html>.
3. Крюкова Т. Л. Психология семи: жизненные трудности и совладение с ними / Т. Л. Крюкова, М. В. Сапоровская, Е. В. Куртяк. – СПб., 2005. – 240 с.
4. Федоренко Р. П. Психологія молодії сім'ї і сімейна криза: Монографія. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. – 168 с.

Котлова Л.О.

*кандидат психологічних наук, доцент
кафедри теоретичної та практичної психології,
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

СОЦІАЛЬНІ РОЛІ ОСОБИСТОСТІ ТА ЇЇ КОНФЛІКТНА ПОВЕДІНКА

Сучасний етап суспільного розвитку характеризується трансформацією соціально-економічної, політичної, культурно-освітньої та інших сфер життєдіяльності. Результатом цього стає зміна якісної основи громадської свідомості, в якій відображаються новітні реалії життя. Разом з цим, сучасність характеризується також загостренням багатьох суперечностей, не-

стійкістю та різноманітністю орієнтацій і установок, що вносить в життя певну напруженість та викликає появу негативних тенденцій у поведінці людини.

Вивчення конфліктів та конфліктної поведінки є досить актуальним у наш час. Їм присвячені дослідження таких науковців як: А. Анцупов, А. Бандурка, Ф. Бородін, І. Ващенко, Н. Грішина, О. Донченко, Л. Коберник, Н. Коряк, Г. Ложкін, Л. Петровська, М. Пірен, Н. Повякель, О. Шипілов тощо.

Особистість щоденно взаємодіє з різними людьми і соціальними групами. Рідко буває так, що вона повністю взаємодіє лише з членами однієї групи, наприклад сім'ї, так як в той же час може бути і членом трудового колективу, суспільних організацій тощо. Будучи одночасно членом багатьох соціальних груп, особистість займає в кожній з них відповідне положення, обумовлене взаємостосунками з іншими членами групи, але при цьому не завжди ці стосунки носять безконфліктний характер. Для аналізу ступеня включення індивіда в різні групи, а також положення, яке він займає в кожній з них, використовуються поняття соціального статусу та соціальної ролі.

Соціальний статус зазвичай визначається як положення індивіда або групи в соціальній системі, що має специфічні для даної системи ознаки.

Усі соціальні статуси можна поділити на два основні типи: ті, які пропонуються індивідові суспільством або групою незалежно від його здібностей і зусиль, і ті, які особистість досягає власними зусиллями [2].

Існує широкий діапазон статусів: запропоновані, досяжні, змішані, особисті, професійні, економічні, політичні, демографічні, релігійні й кровно-родинні, які відносяться до різновиду основних статусів.

Крім них, існує значна кількість епізодичних, неосновних статусів, таких як: статус пішохода, перехожого, пацієнта, свідка, учасника демонстрації, страйку або юрби, читача, слухача, телеглядача тощо. Як правило, це тимчасові стани. Права й обов'язки носіїв таких статусів часто ніяк не реєструються, а іноді їх взагалі важко визначити, наприклад у пішохода. Але вони є, хоча впливають не на головні, а на другорядні риси поведінки, мислення й відчуття. Так, статус професора визначає дуже багато чого в житті даної людини. А його тимчасовий статус пішохода або пацієнта? Звичайно ж ні.

З часом у суспільній думці виробляється, передається, підтримується, але, як правило, ні в яких документах не реєструється ієрархія статусів і соціальних груп, де одних цінують і поважають більше ніж інших. Місце в такій незримій ієрархії називається рангом, який буває високим, середнім або низьким. Ієрархія може існувати між групами в рамках одного суспільства (інтергрупова) і між індивідами в рамках однієї групи (інтрагрупова). І місце людини в них виражають також терміном «ранг». Розбіжність статусів викликає протиріччя в інтергруповій і інтрагруповій ієрархії, яке виникає при двох обставинах:

- коли індивід займає в одній групі високий ранг, а в другій — низький;
- коли права й обов'язки статусу однієї людини суперечать або заважають виконанню прав і обов'язків іншого [3].

Хоча статуси вступають у соціальні відносини не прямо, а тільки побічно (через їхніх носіїв), вони головним чином визначають зміст й характер соціальних, у тому числі й конфліктних, відносин.

Людина дивиться на світ і ставиться до інших людей у відповідності до свого статусу. Бідні нехтують багатими, а багаті зі зневагою ставляться до бідних. Власники собак не розуміють людей, що люблять чистоту й порядок на газонах. Професійний слідчий, хоча й несвідомо, ділить людей на потенційних злочинців, законослухняних і свідків.

Політичні, релігійні, демографічні, економічні, професійні статуси людини визначають інтенсивність, тривалість, спрямованість і зміст соціальних відносин людей.

Соціальна роль — це поведінка, очікувана від того, хто має певний соціальний статус. Соціальні ролі — це сукупність вимог, запропонованих індивідові суспільством, а також дій, які повинна виконувати людина, що займає даний статус у соціальній системі. У людини може бути безліч ролей [2].

Міжособистісні ролі пов'язані з міжособистісними відносинами, у тому числі й міжособистісними конфліктами, які регулюються на емоційному рівні (лідер, скривджений, знехтуваний, улюбленець тощо).

Вплив соціальної ролі на конфліктостійкість поведінки особистості досить великий. Чим більше соціальних ролей може відтворити людина, тим більше вона пристосована до життя. Таким чином, процес розвитку конфліктостійкості особистості часто виступає як динаміка засвоєння соціальних ролей.

Важливе місце в стимуляції конфліктної поведінки відіграє соціальна роль особистості. У відповідності із класифікацією акцентуацій характеру розрізняють такі типи конфліктних особистостей в залежності від соціальних ролей (С.Делікатний, Ю.Плотнікова) [1].

«Демонстративний» — характеризується прагненням завжди бути в центрі уваги, користуватися успіхом, нерідко ідуть на конфлікт, щоб бути на виду.

«Ригідний» — відрізняється підвищеною самооцінкою, небажанням і невмінням рахуватися з думкою інших, відрізняється бесцеримоністю і грубістю.

«Некерований» — підвищена імпульсивність, непродуманість і непередбачуваність поведінки, яка часто є агресивною та визиваючою.

«Зверхточний» — характеризується добросовісністю, крупульозністю, пред'являє до всіх завищені вимоги. Людині властива підвищена тривожність, яка проявляється, частково, у підозрах, підчищеній чутливості до оцінки її дій оточуючими.

«Раціоналіст» – характеризується розрахунком, готовністю до конфлікту в будь-який момент, коли з'являється реальна можливість досягнути за допомогою конфлікту особистої мети.

«Безвольний» – нерідко стає знаряддям в руках інших, часто мають репутацію доброї і безпечної людини, від якої не очікують підвоху.

«Склочник» («провокатор») – для нього конфлікт є можливістю виставити протидіючі сторони в негативному світі.

«Агресор» – конфлікт для нього є найкращим способом вирішити свої протиріччя і досягнути власні цілі. Завжди реагує зі злістю і агресією на будь-яку протидію, важко визнає свою неправоту.

«Стара діва» («комплекс Наполеона») – найчастіше людина, яка має помітний фізичний недолік (наприклад, низький ріст, незвичний колір волосся та ін.); відрізняється надмірною образливістю, схильністю агресивно реагувати навіть на незначні непорозуміння і протиріччя, висока тривожність.

«Роздратований» – відрізняється запальністю або агресивністю, що пов'язано зі слабкою нервовою системою, перевтомою. В конфліктах легко дратується, плаче, скаржиться.

Таким чином, прийняття ролі – це важкий процес, який містить в собі, перш за все, ідентифікацію, яка міняється з іншою людиною. Ідентифікація нерозривно пов'язана з комунікацією, або, лише уявивши себе на місці іншого, людина може уявити його внутрішній стан. Пригадуючи власні перемоги або поразки, вона може співчувати ближнім в аналогічних ситуаціях. Оцінка чужих переживань – це проекція власних, не виражених на зовні актів поведінки. Тому здатність людини ефективно приймати участь у злагоджених діях залежить від її здатності уявляти у своїй свідомості поведінку різних людей. Перспективою подальших досліджень вбачаємо експериментальне дослідження взаємозв'язку соціального статусу, ролей та конфліктних форм поведінки особистості.

Список використаних джерел

1. Ложкін Г. В. Психологія конфлікту : теорія і сучасна практика : навч. посіб. / Г. В. Ложкін, Н. І. Пов'якель. – К. : Професіонал, 2007. – 416 с.
2. Платонов Ю. П. Психология конфликтного поведения. / Ю. П. Платонов. – СПб.: Речь, 2009. – С. 87– 94.
3. Платонов Ю. П. Основы социальной психологии. / Ю. П. Платонов. – СПб.: Речь, 2004. – С. 63 – 79.